

УДК 631:334.7

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ КЛАСТЕР – ДОБРОВІЛЬНЕ ОБ'ЄДНАННЯ ТОВАРОВИРОБНИТКІВ РІЗНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ

Л.В.ПЕТІНА – к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ,
Д.В.БОРОВІК – 3 курс, факультет державного
управління, ОРІДУ НАДУ при Президентові України

Постановка проблеми. Невідпрацьованість механізмів управління всією аграрною сферою економіки, неурегульованість їх на законодавчому рівні є фактом того, що держава впливає в основному на великі господарства і не в змозі управляти особистими селянськими господарствами.

Стан вивчення проблеми. За організаційно-правовими формами господарювання в Україні сформована і функціонує різноманітна структура агроформувань, яка за формою власності поділяється на одноосібну, приватно-суспільну і державну.

До приватного сектору економіки відносяться:

- фермерські господарства;
- приватно-орендні формування;
- аграрні господарства населення, у т.ч. особисті селянські господарства.

Приватно-спільний сектор економіки охоплює:

- господарські товариства;
- виробничі кооперативи.

Державний сектор – це навчально дослідні державні господарства при аграрних навчальних закладах і державні господарства підпорядковані УААН.

Втручання держави в економічні відносини суб'єктів господарювання здійснюється в певних межах аграрного ринку, не порушуючи його ринкової суті.

Модель форм власності і господарювання в аграрній економіці відповідає ринковим вимогам і принципово не відрізняється від тих, що є в Європейських країнах. При цьому аграрний сектор економіки України діаметрально відрізняється тим, що у виробництві сільськогосподарської продукції провідним є натуральний сектор господарств населення, який виробляє 2/3 валової продукції від загального обсягу, у той час як у країнах Заходу виробництвом сільськогосподарської продукції займаються крупнотоварні агроформування.

Як і в Україні, у більшості країн світу є міністерства сільського господарства, які управляють (регулюють), у межах своїх національних законів, розвитком сільського господарства в своїх країнах. Але в нашій державі в управлінні сільськогосподарською галуззю, є певні труднощі, оскільки вона представлена багатьма суб'єктами виробничих відносин. Тільки в Херсонській області приватний сектор еко-

номіки виробляє 90% продукції тваринництва і біля 50% продукції рослинництва.

Завдання і методика досліджень. Теорією і практикою доведено, що в господарському механізмі поряд з ринковими сегментами управління повинна бути присутня і його державна складова на правах рівного партнерства [1].

Активне державне втручання в управління економікою визначається практичними потребами в ньому народного господарства [2].

Хоча природі ринкових відносин не відповідають адміністративні методи управління, але за дієвістю вони є ефективними в досягненні економічних результатів. У розвинених країнах світу адміністративні методи управління є невід'ємною частиною державного впливу і не заважають підвищенню ефективності виробництва та покращенню добробуту суспільства. Адже форми, засоби, методи і важелі державного та ринкового регулювання економічних процесів є елементами однієї системи, що вимагає їх погодженої взаємодії. Без таких адміністративних методів регулювання економіки, як розробка господарського законодавства, стандартів господарської діяльності та контролю за їх виконанням, а також розподіл лімітів, квот, ліцензування та ін. навряд чи більшість європейських держав і США досягли б таких висот у своїй економічній розвиненості.

Результати досліджень. З вищевикладеного випливає, що повноцінне і якісне управління сільськогосподарською галуззю можливе за умов поєднання в єдиний агрокомплекс підприємств усіх форм господарювання із застосуванням як державних адміністративних, так і ринкових важелів впливу на їх економічний розвиток.

Залежно від економічної розвиненості адміністративно-територіальної одиниці такі об'єднання можуть бути різними. У Херсонській області, як в аграрному депресивному регіоні з слаборозвинутою ринковою інфраструктурою, на наш погляд, більш доцільною була б кластерна форма об'єднання аграрних підприємств, включаючи особисті селянські господарства і переробні підприємства. Така б організаційно-господарська структура, заснована на засадах добровільності і договірних зобов'язань, була б добре керованою і здатною вирішувати не тільки галузеві, а й загальнорегіональні проблеми, поєднуючи державні інтереси та інтереси приватного бізнесу.

Кластер у сільськогосподарській сфері виробництва – це добровільне об'єднання сільськогосподарських і переробних підприємств та особистих селянських господарств, що на основі договірних зобов'язань спрямовують свою господарську діяльність на виробництво, переробку і збут своєї продукції в межах одного або декількох адміністративних районів чи області з метою отримати максимального прибутку, не втрачаючи своєї юридичної, економічної та майнової самостійності.

Кластер може включати необмежену кількість підприємств, особистих селянських господарств та мережу торговельних організацій.

Кластерні схеми можуть бути різними і, як показує досвід таких країн, як Польща, Словачія, Угорщина, Бразилія, Чілі, Індія та багатьох інших, успішними [3].

Спільні кластеризовані об'єднання можуть отримувати певну перевагу в сфері виробництва, збуту, послуг, фінансів, а також у створенні здорового конкурентного середовища. В умовах жорсткої ринкової конкуренції кластеризація допомагає малим і середнім агроформуванням успішно конкурувати з великими компаніями.

Запропонована така форма об'єднання має принципові відмінності від тих кластерних об'єднань, які діють в деяких областях України [4].

Формування такої структури повинно відбуватися знизу вгору, оскільки основою об'єднання можуть бути суб'єкти виробничої сфери. Причому вертикаль управління кластеризованого об'єднання повинна будуватися за участю як приватного бізнесу, так і держави.

На наш погляд, аграрна сфера економіки потребує більш активного втручання держави в її розвиток, а тому вона має бути представлена в такому об'єднанні, як рівноправний суб'єкт господарської діяльності. Це пов'язано з тим, що держава є одним з основних інвесторів в аграрний сектор економіки і повинна дієво впливати через своїх представників у цьому формуванні на ефективність використання інвестицій, здійснювати контроль за цільовим використанням коштів, за їх своєчасним поверненням, а також за правильним нарахуванням дивідендів державі за користування інвестованими коштами, державними об'єктами інфраструктури та ін.

Зважаючи на слабку кредитно-фінансову систему України, не здатну забезпечити довгостроковими кредитами агроформування, виникла потреба у створенні Аграрного акціонерного банку сільськогосподарської галузі в регіоні і його відділень в адміністративних районах області, який би міг акумулювати капітал, направляти його на виконання програм розвитку аграрної сфери економіки, який би був дієвим інструментом управління і контролю за інвестиційними процесами в регіоні.

Організаційна структура кластеризованого формування, за участю аграрників, фінансистів, економістів, менеджерів, переробників, комерсантів, дозволяла б забезпечити маневреність та керованість потоків капіталу, перерозподілу його задля отримання соціально-економічних вигод всіма учасниками виконання державних та регіональних програм розвитку сільськогосподарської сфери економіки в регіоні.

Основними принципами такого кластеризованого об'єднання повинні бути:

– збалансованість інтересів держави, регіону, акціонерів об'єднання, населення регіону;

- правові гарантії власності акціонерів об'єднання і банку;
- законодавче врегулювання форми взаємодії держави, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і адміністрації об'єднання;
- прозорість визначення величин очікуваного економічного і соціального ефекту;
- прозорість отримання, розподілу і використання прибутку;
- прозорість контролю за джерелами фінансування та ефективності використання інвестицій.

Висновки та пропозиції. Ми окреслили модель однієї із форм кластеризованого господарсько-фінансового об'єднання, яким можна ефективно управляти, поєднуючи інтереси держави і кожного з учасників формування.

Очевидно, що в ході реалізації інвестиційних програм будуть задіяні механізми державного управління, основними складовими яких є прогнозування та індикативне планування, яке виконуватиме функцію перспективної соціально-економічної орієнтації і базуватиметься на планах і програмах різнотипних підприємств і кредитно-фінансових організацій, які входитимуть в об'єднання, дії яких будуть скоординовані між собою і підпорядковані єдиній стратегічній меті – отримання максимального прибутку та покращення суспільного життя в регіоні.

Такі індикативні плани кластеризованого регіонального об'єднання не повинні суперечити державним програмам, що розробляються на основі довгострокового прогнозування і дають можливість учасникам об'єднання функціонувати в руслі загальнодержавних пріоритетів.

Виконання таких державних програм ґрунтувалося б на добровільній згоді окремих підприємств співпрацювати з державою, виходячи зі свого власного інтересу. Державний же інтерес при цьому був би направлений у русло суспільного.

Пропонуючи модель кластеризованого господарсько-фінансового об'єднання в сільськогосподарській сфері економіки, ми відводимо провідне місце розробці та виконанню регіональних програм спеціалістам і керівникам районних і місцевих органів влади.

Особливо це стосується:

- 1) прогнозування і планування економічного розвитку адміністративних територій з урахуванням місцевих особливостей;
- 2) підготовки і перепідготовки керівного складу і фахівців виконання кожної окремої програми;
- 3) підготовки кваліфікованих працівників – безпосередніх виконавців програм на місцевому рівні;
- 4) приведення виробничого потенціалу в стан готовності до виконання цілеспрямованих завдань.

Плануючи виконання регіональних довгострокових програм, необхідно бути абсолютно впевненим, що схема інвестування та умови

доступу до джерел інвестування залишаться стабільними на весь період її виконання.

Суб'єктивізм і надмірне адміністрування при виконанні цільових програм може негативно вплинути на їх виконання [5].

Менеджери, як учасники виконання програм, повинні усвідомити, що методи управління мають бути ринковими і направлені на комплексне відтворення суспільних цінностей.

Виконання цільових програм – це інструмент державного впливу на розвиток сільськогосподарської сфери економіки, завдяки якому місцеві органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування разом з органами центральної влади спрямовують спільні зусилля на вирішення питань сталого розвитку і підйому економіки та активізацію інвестиційних процесів в регіоні.

Державна підтримка цільових програм може проявлятися у:

- частковому інвестуванні інвестиційних проектів за рахунок коштів бюджету регіону;
- формуванні портфеля інвестиційних проектів у включення їх у програми кредитування по лініях міжнародних фінансових організацій;
- створенні відповідної правової та законодавчої бази;
- формуванні ринкової інфраструктури та ін.

Залучаючи органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування до розробки регіональних програм, збільшується вірогідність внесення в проект умов щодо покращення ризиків можливого його погіршення. Місцеві природоохоронні організації повинні мати право на розробку екологічних стандартів та контроль за їх дотриманням, які, на нашу думку, могли б бути більш жорсткими, ніж загальнодержавні.

Розробляючи довгострокову програму розвитку аграрної сфери економіки в області, необхідно відповідально віднестися до прогнозу структури, напрямів і обсягів інвестицій регіону, де коливання щорічних показників, як правило, більш суттєві, ніж в цілому по країні.

Прогнозуючи обсяги залучених закордонних інвестицій, необхідно звернути увагу на те, що Україна є однією з найризикованіших країн Східної Європи.

Згідно з оцінкою спеціалістів Європейського центру досліджень, підприємницький ризик інвестицій в Україні становить 80% [6].

При цьому треба зважати на те, що Херсонська область належить до депресивного регіону, де залучення інвестицій у сільське господарство відбувається в незначних обсягах [7].

Найбільш привабливими і одночасно прибутковими сферами для інвестування в області є впровадження високопродуктивних технологій вирощування овочів, сої, соняшнику та ріпаку на зрошуваних землях з наступною їх переробкою на спільних переробних підприємствах. І все ж таки, незважаючи на поступове збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій, Херсонська область, як депресивна,

менш приваблива для ведення сільського господарства, відстає в цьому напрямі від багатьох областей України, особливо таких, як Київська, Дніпропетровська, Харківська.

Незважаючи на те, що приплив іноземного капіталу в розвиток сільськогосподарської сфери економіки регіону є не занадто потужним, але являється одним із основних факторів впливу на виконання довгострокових цільових інвестиційних програм розвитку сільськогосподарської галузі, оскільки внутрішні фінансові можливості області обмежені.

Перспектива подальших досліджень. У сучасних умовах розвитку економічних відносин в Україні ефективне управління сільськогосподарською галуззю на рівні регіону можливе за умов поєднання в єдиний агрокомплекс підприємств усіх форм власності і господарювання із застосуванням як державних, адміністративних, так і ринкових важелів впливу на їх економічний розвиток.

Однією із форм такого агрокомплексу може бути кластерне об'єднання, засноване на засадах добровільності і договірних відносинах, яке б вирішувало не тільки галузеві, а й загально регіональні проблеми, поєднуючи державні інтереси та інтереси приватного бізнесу.

Також, на наш погляд, настав час, коли держава повинна для депресивних регіонів розробити низку законів, які б стимулювали їх розвиток, створили більш привабливий інвестиційний клімат як для вітчизняних, так і іноземних інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: (кол. моногр.) – т. 1 / за редакцією П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2000. – 345 с.
2. Дерев'янкін Т. Вітчизняна економічна думка про державні і суспільні інститути в системі ринкового господарства на рубежі ХІХ – ХХ ст. // Економіка України. – 2003. – №11. – С. 74-79.
3. Соколенко С.И. Экономическая стратегия формирования новых производственных систем / Научные доклады IV межд. науч. – практ. конференции. – Донецк: Юго – Восток, 2003. – С. 186 – 198.
4. Войнаренко М. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні // Економіст. – 2000. – №1. – С. 29-31.
5. Долішний М., Побурко Я., Карпов В. Про рівномірність економічного розвитку регіонів України // Регіональна економіка. – 2002. – №2 – С.7-17.
6. Грицаєнко Г.І. Інвестиційна привабливість АПК України з позицій іноземних інвесторів // Економіка АПК. – 2004. – №7 – С. 64-66.
7. Єрмаков О.Ю. Організаційно-економічні засади ефективного господарювання в аграрній сфері України в умовах вступу до // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2007. – №4 – С.11-20.